

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia muutettavaksi siten, että rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vaikuttavista harkinnanvaraisista päätöksistä voidaan valittaa yleiseen tuomioistuimeen, ensi asteena käräjäoikeuteen. Muutosta voitaisiin hakea suoritettun ajan menettämistä ja ehdonalaisen vapautumisen lykäämistä koskeviin päätöksiin.

Samalla ehdotetaan rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia muutettavaksi niin, että vankiloiden kurinpitojärjestelmä yhdenmukaistetaan ja avolaitoksissa siirytään suljettujen laitosten kurinpitojärjestelmään. Tällöin avolaitosajan menettämis-

raamuksesta luovuttaisiin ja sen sijasta määrättäisiin kurinpitorangeistuksena suoritettun ajan menetys.

Lisäksi ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettua lakia sekä tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annettua lakia. Nämä muutosehdotukset ovat rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muutoksista johtuvia, lähinnä teknisiä muutoksia.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan samanaikaisesti kuin laki rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta eli 1 päivänä elokuuta 2001.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila.....	4
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Yleistä	4
Suoritetun ajan menetys	5
Avolaitosajan menettäminen	5
Poistumis- ja opintolupiin liittyvät päätökset	6
Ehdonalaisen vapautumisen lykkääminen	7
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	7
Ihmis- ja perusoikeuksien toteutuminen	7
Ruotsin, Tanskan ja Norjan lainsäädäntö.....	8
2.3. Nykytilan arviointi.....	9
Muutoksenhakukielto.....	9
Muutoksenhakutuomioistuin.....	9
Vankiloiden kurinpitojärjestelmän muuttaminen.....	10
Vankiloiden johtokuntien lakkauttaminen	11
Käsittely käräjäoikeudessa	12
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	12
4. Esityksen vaikutukset	13
5. Asian valmistelu	13
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	13
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	14
1. Lakiehdotusten perustelut	14
1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta.....	14
2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangais-	
tuksesta 14	
3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa	14
4 luku. Täytäntöönpanosta avolaitoksessa.....	15
7 luku. Muutoksenhaku	16
1.2. Oikeudenkäymiskaari	18
25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen.....	18
1.3. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä	18
1.4. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista	
perittävistä maksuista	19
2. Voimaantulo	19
LAKIEHDOTUKSET	20
rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	20

oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §:n muuttamisesta	23
maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta	23
tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävästä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta	24
LIITE	25
RINNAKKAISTEKSTIT	25
rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	25
oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §:n muuttamisesta	31
maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta	32
tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävästä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta	33

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Suomen perustuslain mukaan oikeusturva on jokaiselle kuuluva keskeinen perusoikeus. Oikeusturvaan sisältyy muun muassa perustuslain 21 §:ssä säädetty muutoksenhakuoikeus. Lainkohdan mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Edelleen lainkohdassa säädetään, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet, kuten oikeus hakea muutosta, turvataan lailla. Lisäksi perustuslain 7 §:n 3 momentissa edellytetään, että vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Vankien muutoksenhakuoikeutta rajoitetaan vankeinhoitoasetuksen (878/1995) 75 §:ssä, jossa pääsääntönä on muutoksenhakukielto. Muutoksenhaku on mahdollinen vain kurinpitorangeistuksena määrätystä suoritetun ajan menetyksestä, tällöinkin asetuksessa säädetyn rajoituksen. Muuhun kurinpitorangeistusta tai vangin kohtelua koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

Eduskunnan lakivaliokunta on pitänyt ongelmallisena sitä, ettei vangilla yleensä ole mahdollisuutta hakea muutosta hänelle määrättyyn kurinpitorangeistukseen, ja katsonut, että muutoksenhakujärjestelmä on oikeusturvan ja yhtenäisen rangaistuskäytännön kannalta välttämätön (LaVM 17/1994 vp., s. 3). Vastaavasti eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, että vankeja koskevat muutoksenhakusäännökset ovat asetuksen tasoiset ja niiden sisältönä on pääosin muutoksenhakukielto. Valiokunnan mukaan vankeinhoitoasetuksen muutoksenhakusäännökset on otettava kiireellisesti arvioitaviksi perustuslain kannalta ja nostettava sääntely lain tasolle (PeVL 12/1998 vp., s. 6-7).

Valtioneuvosto asetti 23 päivänä syyskuuta 1999 komitean, jonka tehtävänä on valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uudeksi vankeusrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Vankeusrangaistuskomitean toimikausi päättyi 31 päivänä maaliskuuta 2001. Toimek-

siantonsa mukaisesti komitea valmistelee vankien muutoksenhakuoikeutta koskevan uudistuksen, jonka yhteydessä muutoksenhaku laajennetaan ja säännökset siirretään asetuksesta lain tasolle.

Oikeusministeriö täydensi vankeusrangaistuskomitean toimeksiantoa 22 päivänä kesäkuuta 2000. Uuden toimeksianton mukaan perusoikeusnäkökulmasta olisi perusteltua, että komitea tekisi jo tässä vaiheessa ehdotuksen siitä, miten oikeus hakea muutosta niihin harkinnanvaraisiin hallinnollisiin päätöksiin, jotka tosiasiallisesti merkitsevät suoritettavan laitospidontymistä, tulisi säännellä.

Viimeksi mainittu toimeksianto koskee vain oikeusturvan kannalta keskeisiä, rangaistuksen pituuteen vaikuttavia kurinpitorangeistuksia ja päätöksiä. Uuteen toimeksiantoon eivät sisälly muut kurinpitorangeistukset tai vankien oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat päätökset. Niihin liittyvien muutoksenhakusäännösten valmistelua vankeusrangaistuskomitea jatkaa toimeksiantonsa mukaisesti.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Yleistä

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (39/1889; RTL) laitospidontymisen pituuteen vaikuttavia harkinnanvaraisia päätöksiä ovat suoritetun ajan menetys (RTL 2:10), avolaitospidontymisen menetys (RTL 4:7), poistumislupa-ajan (RTL 2:3 b) ja opintolupa-ajan (RTL 3:8) jättäminen laskematta rangaistusajaksi sekä ehdonalaisten vapautumisen lykkääminen (RTL 2:13). Näiden yhteydessä vanki joko menettää suoritettua rangaistusajaa, jolloin laitoksesta vapautumisen ajankohta vastaavasti siirtyy, tai ehdonalaisten vapautumisen ajankohtaa lykkää.

Kurinpitorangeistuksena suoritettua aikaa voidaan menettää enintään 20 vuorokautta kerrallaan ja saman rangaistuskauden aikana yhteensä enintään 90 vuorokautta. Avolaitos-

aikaa saatetaan yhden rangaistuskauden aikana menettää yhteensä enintään kuusi kuukautta. Poistumis- ja opintolupiin liittyvät menetykset voivat yleensä aiheuttaa vain lyhyen, muutaman vuorokauden laitosajan pidentymisen. Ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisellä ehdonalaista vapautumista on mahdollista siirtää enintään siihen asti, kun rangaistus on kokonaan suoritettu.

Suoritetun ajan menetys

Kurinpitorangaistuksena määrättävästä suoritetun ajan menetyksestä säädetään RTL 2 luvun 10 §:ssä. Jos suljetussa laitoksessa oleva vanki rikkoo vankilan järjestystä, poistumis-, siviilityö- taikka opintoluvan ehtoja tai tekee laitoksessa rikoksen, josta yleisen lain mukaan arvioidaan seuraamuksena olevan sakko (järjestysrikkomus), vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena

- 1) varoitus,
- 2) oikeuksien menettäminen tai vähentäminen (oikeuksien menetys),
- 3) siirtäminen yksinäishuoneeseen (yksinäisyys) taikka
- 4) jos vankia rangaistaan yksinäisyydellä, tämän ajan jättäminen samalla kokonaan tai osaksi lukematta rangaistusajaksi (suoritetun ajan menetys).

Avolaitoksissa kurinpitorangaistusten käyttöä on rajoitettu. Niitä voidaan käyttää vain silloin, kun kyseessä on poistumis-, opintoluvan tai siviilityöluvan ehtojen rikkominen. Muihin rikkomuksiin ei voida soveltaa suoritetun ajan menetystä tai muita RTL 2 luvun 10 §:n 1 momentin 2-4 kohdassa mainittuja kurinpitorangaistuksia (RTL 4:7).

Suoritetun ajan menetystä käytettiin Suomen vankiloissa vuonna 1999 yhteensä 16 kertaa. Menetys oli 11 tapauksessa pituudeltaan yli seitsemän vuorokautta ja 5 tapauksessa seitsemän vuorokautta tai vähemmän. Suoritetun ajan menettämiseen johtanut teko täyttää yleensä rikoksen tunnusmerkistön. Menetyksen syynä ovat ennen muuta huumausaine- ja väkivaltarikokset tai laitosten järjestyksen rikkomiset.

Suoritetun ajan menettämisestä päättää vankilan johtokunta RTL 2 luvun 10 a §:n mukaisesti. Johtokunta saa rangaista vankia enintään 20 vuorokauden yksinäisyydellä ja

tähän liittyvällä suoritetun ajan menetyksellä. Suoritetun ajan menetyksen yhteinen aika ei yhdellä rangaistuskaudella saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 vuorokautta.

Suoritetun ajan menetystä koskevista päätöksistä vangilla on rajoitettu muutoshakuoikeus. Vankeinhoitoasetuksen 75 §:n mukaan vangilla on oikeus hakea muutosta vankilan johtokunnan päätökseen, jolla määrätään ehdoton suoritetun ajan menetys 10 vuorokautta pitemmäksi ajaksi. Näin ollen muutosta voidaan hakea yksittäisiin 11—20 vuorokauden menetyksiin.

Lisäksi muutoshaku on vankeinhoitoasetuksen 75 §:n mukaan mahdollinen silloin, kun samalla rangaistuskaudella aikaisemmin määrättyjen suoritetun ajan menetyksen kanssa yhteenlaskettuna menetys ylittää 30 vuorokautta. Tällöin muutoshakuoikeus koskee yhteenlaskettuja 31—90 vuorokauden menetyksiä.

Muutosta suoritetun ajan menetykseen haetaan oikeusministeriöltä. Oikeusministeriössä asian ratkaisee esittelystä vankeinhoitolaitoksen yliohtaja. Suoritetun ajan menetystä koskevia muutoshakemuksia tehtiin vuosina 1993—1999 yhteensä 17. Muutoshakemusten määrä on laskenut ja viime vuosina niitä on tehty enintään 1 vuodessa.

Avolaitosajan menettäminen

Vuoden 1999 lopussa Suomessa oli yhteensä 18 avovankilaa, avovankilaosastoa ja työsiirtolaa, joihin oli sijoitettu 27 % vankeista (vuonna 1999 keskimäärin 739 vankia kaikkiaan 2 743 vangista).

Avolaitosten kurinpito poikkeaa suljetuista laitoksista. Merkittävimpana erona on avolaitosajan menettäminen, josta säädetään RTL 4 luvun 7 §:ssä. Pykälässä ilmaistaan kaksi pääsääntöä:

1) Jos vanki on avolaitoksesta poistumisen vuoksi toimitettu vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaikaa ei lueta rangaistusajaksi.

2) Jos avolaitoksessa oleva on järjestysrikkomuksen taikka poistumis-, siviilityö- tai opintoluvan ehtojen rikkomisen vuoksi toimitettu vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaika luetaan rangaistusajaksi.

Näitä pääsääntöjä täydentää RTL 4 luvun 7 §:n säännös, jonka mukaan rikkomuksen laa-

dun tai muun erityisen syyn takia oikeusministeriö voi määrätä rangaistusajan laskemisesta toisin. Säännöksen nojalla oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut määräyksen (3/011/96). Sen mukaan enintään kaksi kuukautta avolaitosaikaa voidaan jättää lukematta rangaistusajaksi, jos vanki päihdyttää itsensä avolaitoksessa tai poistuu luvatta avolaitoksesta.

Päätöksen avolaitosajan menettämisestä tekee oikeusministeriön istunto (eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annettu laki, 324/1970). Lain 2 §:n mukaan oikeusministeriön istunnossa toimii puheenjohtajana ministeriön vankeinhoito-osaston päällikkö sekä muina jäseninä vankeinhoidon ylitarkastaja ja esittelijäjäsenenä se ministeriön virkamies, jonka tehtäviin asian esittely kuuluu.

Oikeusministeriön istunnon noudattaman käytännön mukaan avolaitoksesta luvattomasti poistunut menettää laitosaikaa kaksi kuukautta tai, jos hän on ollut avolaitoksessa lyhyemmän ajan, tämän ajan. Päihderikkomuksissa vanki menettää 14 vuorokautta. Lain mukaan samalla rangaistuskaudella avolaitosaikaa voidaan jättää lukematta rangaistusajaksi enintään kuusi kuukautta.

Luvattomia avolaitospoistumisia käsiteltiin oikeusministeriön istunnossa vuonna 1999 yhteensä 65 ja päihderikkomuksia 184. Viimeksi mainitut täyttivät yleensä huumausainerikoksen tunnusmerkistön.

Avolaitoksia koskevana erityissäännöksenä luvaton avolaitoksesta poistuminen rinnastuu rikoslain (39/1889) 16 luvun 16 §:ssä säädettyyn vangin karkaamiseen. Vangin karkaamisesta tuomittiin tuomioistuimissa vuonna 1998 keskimäärin yhden kuukauden vankeusrangaistus, mutta myös sakkorangaistusta käytettiin seuraamuksena.

Poistumis- ja opintolupiin liittyvät päätökset

Vankien lomaa, opiskelua ja työntekoa laitoksen ulkopuolella säännellään poistumislupaa, opintolupaa ja siviilityölupaa koskevin säännöksin.

Vuonna 1999 myönnettiin yhteensä 11 558 poistumislupaa. Poistumislupia myönnetään tärkeästä syystä tai rangaistusajan pituuden perusteella. Ilman erityistä syytä poistumis-

lupaa ei saa myöntää kolmea vuorokautta pitempänä, matka-aikaa mukaan lukematta. Poistumislupia voidaan myöntää yhteensä enintään kuusi vuorokautta neljän kuukauden jakson aikana.

Laitoksen ulkopuolella tapahtuvaa opiskelua ja työntekoa varten vangeille myönnettiin vuonna 1999 yhteensä 238 opintolupaa ja 144 siviilityölupaa.

Poistumis-, opinto- ja siviilityöluvan ehtojen rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset eroavat toisistaan. Poistumislupaehtojen (RTL 2:3 b) ja opintolupaehtojen (RTL 3:8) rikkomisen yhteydessä voidaan käyttää rangaistusajan pituuteen vaikuttavaa harkintaa. Kyseisissä lainkohdissa säädetään, että aika, jonka vanki on luvan nojalla laitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos vanki noudattaa lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa oikeusministeriön tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko laitoksen ulkopuolella oloaika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi.

Lupaehtojen rikkomista voi olla esimerkiksi yritys tuoda salaa rangaistuslaitokseen aineita tai esineitä, jotka saattavat aiheuttaa häiriötä, poistumisluvan perusteena olevan tärkeän asian hoitamisen laiminlyönti, järjestyshäiriö poissaolon aikana, sallitun oleskelupaikan ulkopuolella oleskelu ja ilmoittautumisen laiminlyönti.

Näissä tapauksissa harkinnanvaraista on sen ajanjakson rangaistusajaksi lukeminen, joka jää poistumispäivän ja palaamispäivän väliin. Käytännössä tämä ajanjakso voi yleensä olla enintään muutama vuorokausi.

Silloin kun vanki ei palaa määräaikana, määrätyn paluupäivän ja todellisen paluupäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi. Lisäksi on harkinnanvaraista, lasketaanko luvallinen poistumisaika rangaistusaikaan.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston poistumisluvista antaman määräyksen (8/011/95) mukaan päätöksen siitä, lasjetaanko poissaoloaika rangaistusajaksi, tekee vankilan johtaja.

Siviilityöluvasta oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut RTL 2 luvun 3 b ja 3 luvun 8 §:stä poikkeavan määräyksen (4/011/98). Määräyksen mukaan siviilityöluva-aika lasketaan rangaistusaikaan, vaikka

lupaehdoja olisi rikottu. Siinä tapauksessa, että vanki ei palaa rangaistuslaitokseen luvassa mainittuna määräaikana, käytäntö on yli meneviltä vuorokausilta sama kuin poistumis- ja opintoluvissa. Määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi mainittuja päiviä lukuun ottamatta.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto tilastoi poistumis-, opinto- ja siviilityölupien rikkomisesta aiheutuneet kurinpidolliset seuraamukset ja peruutettujen lupien määrän. Vuonna 1999 poistumislupaehdoja rikottiin lievästi 607 ja törkeästi 378 tapauksessa. Poistumisluparikkomusten vuoksi määrättiin 178 kurinpitorangeistusta, peruutettiin 201 avolaitosmääräystä ja tehtiin 5 rikosilmoitusta. Opintolupia peruutettiin 33, ja määrättiin 6 kurinpitorangeistusta. Siviilityölupia peruutettiin 9, ja kurinpitorangeistuksia määrättiin 1.

Sen sijaan käytettävissä ei ole tilastoa siitä, missä määrin tehdään niitä päätöksiä, joiden mukaan poistumis- ja opintolupa-aikaa ei lasketa rangaistusajaksi. Vankitietokannasta tehdyn otoksen perusteella säännöstä sovelletaan käytännössä vähän. Tämä johtuu osaltaan siitä, että poistumisluvat ovat usein lyhyitä, ettei menetettäviä päiviä juuri ole. Lisäksi poistumis- ja opintoluvissa on saatettu siirtyä kohti siviilityölupien mukaista käytäntöä, eli harkinnanvaraisia menetyksiä ei käytetä.

Ehdonalaisen vapautumisen lykkääminen

Ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä säädetään RTL 2 luvun 13 §:ssä. Lainkohdan mukaan ehdonalaiseen vapauteen päästämistä päättää oikeusministeriö tai sen ohjeiden mukaan vankilan johtokunta. Jos johtokunta päättää, ettei vankia päästetä ehdonalaiseen vapauteen kuukauden kuluessa siitä, jolloin hänet voidaan aikaisintaan päästää ehdonalaiseen vapauteen, asia on saatettava oikeusministeriön ratkaistavaksi. Lisäksi oikeusministeriö voi määrätä, että lykkääminen on muissakin tapauksissa saatettava ministeriön ratkaistavaksi.

RTL 2 luvun 13 §:n nojalla oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä koske-

van määräyksen (2/011/00). Määräyksen mukaan vangin ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ajankohtaa voidaan lykätä, jos

1) täytäntöönpanoon on tulossa uusia tuomioita,

2) vanki haluaa perustellusta syystä vapautumisensa lykkäämistä taikka

3) vangin käytöksen, hänen uhkaustensa tai hänen mielentilansa perusteella on olemassa ilmeinen vaara, että vanki vapauduttuaan syyllistyy toisen henkilön henkilökohtaista turvallisuutta törkeästi loukkaavaan rikokseen ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi.

Kyseisen vankeinhoito-osaston määräyksen mukaan vankilan johtokunta voi lykätä ehdonalaiseen vapauteen päästämistä uuden tuomion tai vangin perustellun pyynnön vuoksi enintään kuukaudella aikaisimmasta mahdollisesta ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ajankohdasta. Jos johtokunta katsoo olevan aiheutta lykätä ehdonalaista vapautumista muusta syystä tai enemmän kuin kuukaudella, asia on alistettava oikeusministeriön istunnon ratkaistavaksi. Istunto voi erityisesti syistä lykätä ehdonalaiseen vapauteen päästämistä myös muilla kuin vankeinhoito-osaston määräyksessä mainituilla perusteilla.

Oikeusministeriön istunto käsitteli vuonna 1999 kolme ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä koskevaa asiaa. Kahdessa tapauksessa vanki itse pyysi täytäntöönpanon lykkäämistä uusien tuomioiden vuoksi, ja yhdessä tapauksessa lykkäyksen perusteena oli vaara, että vanki syyllistyy törkeään rikokseen ja lykkääminen on tarpeen sen estämiseksi.

Laitosten johtokuntien ehdonalaisen vapautumisen lykkäämiskäytäntöä on selvitetty vuonna 1996. Tuolloin tehdyn otoksen mukaan johtokunta lykkäsi ehdonalaista vapautumista 0,3 % tapauksista eli koko maassa arviolta muutamassa kymmenessä tapauksessa vuodessa. Otoksessa kaikki lykkäykset tahtuivat vangin pyynnöstä. Perusteena olivat uudet täytäntöön pantaviksi tulevat rangaistukset.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Ihmis- ja perusoikeuksien toteutuminen

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990), jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus, 5 artiklassa ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 9 artiklassa käsitellään vapaudenriistoa ja sen tuomioistuinkontrollia. Samasta asiasta säädetään Suomen perustuslain 7 §:ssä, jonka mukaan vapaudenmenetyksen sisältävän rangaistuksen määrää tuomioistuin. Myös muun vapaudenmenetyksen laillisuus tulee voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.

Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, ettei vangin ehdonalaisten vapautumisen lykkääminen merkitse sellaista uutta vapaudenriistoa, jota varten tulisi taata tuomioistuinkontrolli, jos vapaudenriiston kokonaisuus pysyy tuomioistuimen alun perin määräämän rangaistuksen rajoissa.

Suomen perusoikeusuudistuksen yhteydessä ei ole otettu kantaa vapaudenmenetysaikaa pidentävien päätösten suhteesta nykyiseen perustuslain 7 §:ään. Kun ehdonalaisten vapautteen pääseminen on periaatteessa harkinnanvaraista, perustuslain 7 §:n säännökset eivät näyttäisi ulottuvan vapaudenmenetystä pidentäviin päätöksiin silloin, kun tuomioistuimen määräämää rangaistusajaa ei ylitetä. Jos vapaudenmenetystä pidentävä päätös johtaa alkuperäisessä tuomiossa asetettua rangaistusajan ylittymiseen, kyseessä on kuitenkin vapaudenriistoa koskeva päätös, jonka suhteen tulee taata mahdollisuus tuomioistuimessa tapahtuvaan laillisuuskontrolliin.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklassa käsitellään oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Vastaavasti Suomen perustuslain 21 §:ssä säädetään oikeusturvasta ja oikeudesta saada päätös tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Ihmisoikeussopimuksissa ei aseteta esteitä kurinpitovapautuksen määräämiselle kurinpitomenettelyssä, eikä niistä seuraa vaatimusta kurinpitovapautustensa tuomioistuin-käsittelyyn saattamisesta. Poikkeuksellisesti kurinpitoseuraamus on kuitenkin voitu katsoa luonteeltaan sellaiseksi, että sen määrääminen on rikossyytteestä päättämistä, jolloin

menettelyn tulee täyttää rikosprosessin vaatimukset. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi ”Campbell ja Fell”-tapauksessa, että kurinpitovapautus, jolla valittajien odotettavissa olevaa vapautumista lykättiin 570 vuorokautta ja jossa oli kysymys vakavista rikoksista, olisi tullut käsitellä rikossyytteenä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen mukaisessa menettelyssä. Tuomioistuimen mukaan ehdonalaisten vapautumisen käytäntö loi oikeutetun odotuksen vapautumisesta ennen rangaistuksen päättymistä. Tämän vuoksi vapauttamisen lykkääminen oli lykkäyksen pituus huomioon ottaen rikossyytteestä päättämistä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytäntö ei tältäkin osin näyttäisi asetettavan vaatimuksia Suomen nykyiselle järjestelmälle. Suomessa vapaudenmenetysaikaa pidentävät päätökset ovat olennaisesti lyhyempiä, ja vakavat rikokset käsitellään rikosasioina yleisissä tuomioistuimissa.

Ruotsin, Tanskan ja Norjan lainsäädäntö

Ruotsissa vankien kurinpitovapautuksina käytetään varoitusta ja ehdonalaisten vapautumisen lykkäämistä. Ehdonalaisten vapautumisen lykkäämistä koskevat säännökset uudistettiin 1 päivänä tammikuuta 1999, jolloin tuli voimaan uusi rikoslain 26 luvun 7 §. Sen mukaan ehdonalaisten vapautumisen pääsy voidaan kurinpitovapautuksena lykätä enintään 15 vuorokautta kerrallaan. Ruotsin rikoslain 26 luvun 9 §:n mukaan päätöksen lykkäämisestä tekee vankeinhoitohallitus, joka voi delegoida päätösvallan asiassa. Käytännössä lykkäyspäätökset tehdään yleensä rangaistuslaitoksissa paikallistasolla.

Kurinpidollisiin lykkäämispäätöksiin voidaan Ruotsissa hakea muutosta hallintotuomioistuimelta, ensi asteena läänioikeus. Vuonna 1999 vankeinhoitolaitoksessa tehtiin lykkäämispäätöksiä yhteensä 1 363 ja lykkäysvuorokausia oli 10 214. Keskimääräinen lykkäämisaika kurinpitovapautuksesta kohti oli seitsemästä kahdeksaan vuorokautta. Tietoja lykkäämistä koskevien muutoksenhakujen määrästä ei ole käytettävissä.

Ruotsissa vangin mahdollisuus hakea muutosta oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeviin päätöksiin on erittäin laaja. Muu-

toksenhakujärjestelmän yhtenäisyyden vuoksi Ruotsissa on päädytty siihen, että rangaistuksen pituuteen vaikuttavista kurinpitopäätöksistä muutoksenhaku tehdään hallintotuomioistuimiin, koska valtaosa muutoksenhaun kohteena olevista asioista on luonteeltaan niille kuuluvia.

Tanskassa on säädetty uusi, 1 päivänä heinäkuuta 2001 voimaan tuleva rangaistusten täytäntöönpanolaki. Sen mukaisia kurinpitorangaistuksia ovat varoitus, sakko ja rangaistusselli. Tanskassa kurinpitoseuraamukset eivät vaikuta rangaistuksen pituuteen. Sen sijaan ehdonalaisen vapauteen pääsyä voidaan lykätä rikoslain 38 §:n nojalla. Vuonna 1998 lykkäämispäätöksiä tehtiin noin 600.

Tanskassa vangin muutoksenhakumahdollisuudet ovat suppeampia kuin Ruotsissa. Tanskan uuden rangaistusten täytäntöönpanolain 112 §:n mukaan vangit voivat valittaa lähinnä rangaistusajan pituutta ja kurinpitorangaistusten käyttöä koskevista päätöksistä. Muutoksenhaku tehdään yleiseen tuomioistuimeen. Ehdonalaisen vapautumisen lykkäämispäätöksistä valitus voidaan tehdä aina, kun vapautumisajankohta lykkäytyisi yli rikoslain mukaisen määräosan tai elinkautisessa rangaistuksessa yli 14 vuoden. Rangaistusten täytäntöönpanolakiin perustuvat valitukset käsitellään yleensä siinä käräjäoikeudessa, jossa ratkaisun tehnyt laitos sijaitsee.

Norjassa kurinpitorangaistuksia ovat nuhtelu, kielto osallistua työhön, työrahan menetys (sakko), enintään yhden kuukauden yksinäishuone ja enintään yhden kuukauden suoritetun ajan menetys. Norjassa ei ole mahdollisuutta hakea tuomioistuimelta muutosta vankeinhoitoviranomaisten kurinpitopäätöksiin.

2.3. Nykytilan arviointi

Muutoksenhakukielto

Suomessa vankien muutoksenhakua rajoittaa vankeinhoitoasetuksen 75 §:n mukainen muutoksenhakukielto. Vangilla on mahdollisuus hakea muutosta vain suoritetun ajan menetystä koskevaan päätökseen asetuksessa säädetyin rajoituksin. Muuhun kurinpitorangaistusta tai vangin kohtelua koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Muutosta

haetaan oikeusministeriöltä.

Nykyinen järjestelmä on ongelmallinen muutoksenhakukiellon asetuksentasoisuuden, laajuuden ja muutoksenhakuasian ratkaisevan elimen näkökulmasta. Perustuslain 21 §:n mukainen oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi ei toteudu. Lainkohdan mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet, kuten oikeus hakea muutosta, tulee turvata lailla. Lisäksi perustuslain 7 §:n 3 momentissa edellytetään, että vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Muutoksenhaun ja vankien oikeusturvan kannalta tärkeimpiä ovat ne harkinnanvaraiset hallinnolliset päätökset, jotka vaikuttavat laitoksessa suoritettavan rangaistusajan pituuteen. Näitä päätöksiä ovat päätös suoritetun ajan menetyksestä, päätös avolaitosajan menetyksestä, päätös ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä sekä päätökset poistumis- ja opintolupa-ajan jättämisestä laske-matta rangaistusajaksi.

Erityisen ongelmallista on, että nykyisin muutoksenhakumahdollisuus koskee vain suoritetun ajan menetystä. Toisaalta edellä mainitut, eräissä tapauksissa huomattavasti enemmän laitosaikaa pidentävät päätökset eivät kuulu muutoksenhakuoikeuden piiriin.

Lisäksi perustuslain 21 §:n näkökulmasta on ongelmallista se, että muutosta haetaan oikeusministeriöltä. Järjestely ei täytä perustuslain mukaista vaatimusta tuomioistuimesta tai muusta riippumattomasta lainkäyttöelimestä.

Tässä yhteydessä on myös otettava huomioon perustuslain 107 §:n soveltamisrajoitus. Jos asetuksen tai muun lakia alemmanasteisen säädöksen säännös on ristiriidassa perustuslain tai muun lain kanssa, sitä ei saa soveltaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Muutoksenhakutuomioistuin

Rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vaikuttavissa päätöksissä mahdollisina muutoksenhakueliminä tulevat Suomessa kysymykseen yleiset tuomioistuimet, hallintotuomioistuimet tai vankeinhoidon alalle mahdol-

lisesti perustettava erityistuomioistuin.

Muutoksenhaun kohteena olevien asioiden laadun perusteella muutoksenhakueliminä ensisijaisia ovat yleiset tuomioistuimet. Määrällisesti keskeisiä muutoksenhaun piiriin kuuluvia asioita ovat avolaitosajan ja suoritettun ajan menettäminen, jotka seuraavat yleensä rikosperusteella.

Näissä tapauksissa vankeinhoitoviranomaisten kurinpitovallan ja rikosprosessin rajan määrittää rikoslain 2 luvun 13 §. Lainkohdan mukaan silloin, jos rangaistusvanki tekee rangaistuslaitoksessa tai muuten ollessaan vankilaviranomaisen valvonnan alaisena rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa, siitä määrätään laitoksessa kurinpitovanki rangaistus niin kuin erikseen säädetään. Jos katsotaan, että rikoksesta seuraa ankarampi kuin sakko-rangaistus, rikoksentehtäjä on pantava siitä syytteen tuomioistuimessa. Samoin silloin, kun rangaistusvanki tekee rikoksen laitoksen ulkopuolella, hänet on pantava siitä syytteen tuomioistuimessa.

Sen lisäksi, että muutoksenhaun piiriin ehdotetut kurinpitoasiat vastaavat laadultaan yleisten tuomioistuinten käsittelemiä asioita, myös muutoksenhaun käytännön järjestäminen puoltaa tätä ratkaisua. Koska käräjäoikeuksien verkosto on tiheä, muutoksenhaku voidaan ilman merkittäviä erityisjärjestelyjä järjestää kattavasti koko maassa. Sen sijaan hallintotuomioistuinten verkosto on olennaisesti käräjäoikeuksia harvempi, ja mahdollisen vankeinhoidon erityistuomioistuimen kohdalla ongelmaksi muodostuisi muun muassa perustuslain 21 §:ssä edellytetty kuulemisen järjestäminen.

Vankiloiden kurinpitojärjestelmän muuttaminen

Rangaistusajan tosiasialliseen pituuteen vaikuttavista päätöksistä kurinpitoon liittyviä ovat suoritettun ajan menetys, avolaitosajan menetys sekä poistumis- ja opintolupa-ajan jättäminen lukematta rangaistusajaksi.

Muutoksenhaun käytännön järjestämisen kannalta ongelmallista on se, että Suomessa suljettujen ja avolaitosten kurinpitojärjestelmät poikkeavat toisistaan. Suljetuissa laitoksissa laitosajan pituuteen vaikuttavia kurinpi-

toseuraamuksia ovat suoritettun ajan menetys sekä poistumis- ja opintolupa-ajan rangaistusajaksi lukematta jättäminen. Nämä molemmat seuraamukset ovat käytettävissä myös avolaitoksissa kuitenkin sillä rajoituksella, että suoritettun ajan menetystä voidaan soveltaa vain poistumis-, opinto- ja siviilityölupaehtojen rikkomistapauksissa.

Avolaitosten kurinpidossa keskeisessä asemassa on kuitenkin avolaitosajan menettäminen, jota vastaavaa seuraamusta ei suljetuissa laitoksissa ole. Tässä suhteessa Suomen kurinpitojärjestelmä poikkeaa edellä käsitellyistä vertailumaista, Ruotsista, Tanskasta ja Norjasta. Niissä eri laitostyyppien kurinpitojärjestelmät ovat yhtenäisiä, eikä avolaitosajan menettämisen kaltaista laitostyyppiin sidottua erityisseuraamusta ole.

Muutoksenhaun järjestämisen kannalta kahden kurinpitojärjestelmän käyttö on ongelmallista siksi, että kurinpitopäätökset tehdään eri hallinnon tasoilla. Suoritettun ajan menetyksestä päättää vankilan johtokunta, poistumis- ja opintolupa-ajan rangaistusajaksi laskematta jättämisestä vankilan johtaja ja avolaitosajan menettämisestä oikeusministeriön istunto.

Rangaistusten täytäntöönpanon hallintouudistuksen yhteydessä oikeusministeriön istunto lakkautetaan 1 päivästä elokuuta 2001 lukien. Uudistuksen toteututtua avolaitosajan menettämisestä päättäisi rikosseuraamusvirasto.

Rikosseuraamusviraston päätöksestä muutoksenhaku olisi tehtävä Helsingin käräjäoikeuteen, mikä olisi monesta syystä hankala järjestely. Yhtenä rikoslain 2 luvun 13 §:n perusajatuksena on rikosten seulonta prosessiekonomisilla perusteilla niin, että vakavista rikoksista syytetään tuomioistuimessa, lievät tapaukset voidaan käsitellä kurinpitomenettelyssä. Tätä taustaa vastaan tuskin on mielekästä, että vakava avolaitoksessa tapahtunut rikos voitaisiin käsitellä paikallisessa käräjäoikeudessa, mutta lievä rikos tulisi rikosseuraamusviraston käsiteltäväksi ja sieltä mahdollisen muutoksenhaun kautta Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

Se, että eri puolilla maata tehdyistä avolaitosajan menettämispäätöksistä valitukset kasautuisivat Helsinkiin, olisi prosessuaalisesti hankalaa erityisesti suullisen ja välittömän

prosessin näkökulmasta. Lisäksi ratkaisu olisi ongelmallinen Helsingin käräjäoikeuden toimintaa ajatellen, koska käräjäoikeus on jo nyt oikeuspaikkana monessa erityisasiassa.

Myös vankiloiden käytännön toiminnan kannalta kahteen kurinpitäjärjestelmään liittyvä muutoksenhaku aiheuttaisi ongelmia. Varsin yleistä on, ettei avolaitos toimi itsenäisenä yksikkönä, vaan suljetun laitoksen yhteydessä tai alaisuudessa. Tällöin saattaisi syntyä esimerkiksi seuraava muutoksenhakutilanne. Vankilan tiloista, joissa työskentelee sekä suljetun osaston että avovankilaosaston vankeja, löytyy huumausaineita. Jos kysymyksessä on suljetun osaston vanki, vankilan johtokunta voisi tehdä päätöksen suoritettujen ajan menettämistä huumausainerikoksen perusteella. Avolaitosvangin tilanne olisi toinen. Päätösvalta on oikeusministeriön istunnolla ja 1 päivästä elokuuta 2001 rikosseuraamusvirastolla. Vankilan johtokunta ei näin ollen voisi tehdä päätöstä avolaitosajan menettämistä, vaikka teko ja sen ympäristö olisi sama kuin suljetun osaston vangilla.

Vaikka kysymyksessä olisi itsenäinen avovankila, muutoksenhakujärjestelmä ei olisi yksiselitteinen. Avolaitosvankiin voidaan eri perusteilla kohdistaa kolmenlaisia rangaistuksen pituuteen vaikuttavia kurinpitoseuraamuksia: suoritettujen ajan menetys, poistumis- ja opintolupaan liittyvä rangaistusajan lukematta jättäminen ja avolaitosajan menettäminen. Käytännössä kahta ensin mainittua ei tällä hetkellä juuri käytetä. Jos yksittäistapauksessa näin tapahtuisi, muutoksenhaku ohjautuisi paikalliseen käräjäoikeuteen, kun taas avolaitosajan menettämiseen haettaisiin muutosta Helsingin käräjäoikeudelta.

Vankiloiden johtokuntien lakkauttaminen

Rangaistusten täytäntöönpanon hallintoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 136/2000 vp) ehdotettiin vankiloiden johtokuntien lakkauttamista. Esityksessä todettiin, että vankiloiden johtokuntien tehtävät ovat viime vuosina oleellisesti vähentyneet, ja ehdotettiin, että johtokuntien toimivaltaa kurinpitotilaisissa sekä vangin päästämistä ehdonalaiseen vapauteen käyttäisi jatkossa vankilan johtaja.

Rangaistusten täytäntöönpanon 1 päivänä

elokuuta 2001 voimaan tulevan hallintouudistuksen yhteydessä johtokuntien tehtäviä siirrytään johtajille. Eduskunnan lakivaliokunta kuitenkin katsoi (LaVM 13/2000 vp), että vangin kurinpitoa, yksinäisyyteen määrittämistä ja kahlehtimista koskevat muutosehdotukset (RTL 2:10 a, 10 b ja 11) eivät liittyneet rangaistusten täytäntöönpanon hallintoa koskevaan ehdotukseen. Lakivaliokunnan kannan mukaisesti ne poistettiin lakiehdotuksesta. Uudistetun lainsäädännön tullessa voimaan ne jäävät ainoiksi laissa oleviksi säännöksiksi, joissa säädetään vankiloiden johtokunnista.

Lakivaliokunnassa kuultu eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoi, että johtokuntien lakkauttaminen lisäisi vankiloiden kurinpitomenettelyn problemaattisuutta. Jos johtokunnat poistuisivat, kurinpitovangin määrääminen siirtyisi kokonaisuudessaan laitoksen johtajalle. Tästä seuraisi, että sama henkilö, laitoksen johtaja, sekä tutkii että ratkaisee vankiin kohdistuvat epäilyt. Apulaisoikeusasiamies piti tätä oikeusturvan kannalta ongelmallisena ja katsoi, että johtokuntien lakkauttamista tulisi käsitellä yhdessä vankien oikeusturva parantavan muutoksenhakehdotuksen kanssa.

Voimassa olevan lain mukaan rangaistuslaitoksen johtaja saa rangaista vankia varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään 14 vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään 7 vuorokauden ajaksi. Johtokunta saa rangaista vankia varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään 30 vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään 20 vuorokauden ajaksi sekä suoritettujen ajan menetyksestä enintään 20 vuorokauden ajaksi (RTL 2:10 a).

Rikkomuksesta tiedon saatuaan johtajan on tutkittava asia yhdessä jonkun johtokunnan jäsenen tai kutsumansa esteettömän henkilön kanssa (RTL 2:10 b).

Vankilan johtokuntaan kuuluvat vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen (134/1986) 14 §:n mukaan virkansa puolesta rangaistuslaitoksen johtaja, lääkäri, kaksi apulaisjohtajaa sekä hallintopäällikkö, talousjohtaja tai taluspäällikkö. Lisäksi johtokuntaan kuuluu vankeinhoito-osaston määräämä sosiaali- ja opetustoimen apulaisjohtaja, sosiaalipäällikkö tai sosiaalityöntekijä. Edelleen

laitoksen henkilökunta valitsee vaalilla johtokuntaan kolme edustajaa ja oikeusministeriö määrää yhden maallikkojäsenen. Vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen 19 §:n mukaan johtokunnan puheenjohtajana toimii rangaistuslaitoksen johtaja.

Käytännössä vankilan johtokunnan merkitys kurinpitoasioissa on vähäinen. Vuonna 1999 vankeinhoitolaitoksessa määrättiin yhteensä 1 041 kurinpitorangeaistusta. Niistä varoituksia oli 301, oikeuksien menetyksiä 8, alle seitsemän vuorokauden yksinäisyysrangaistuksia 718 ja yli seitsemän vuorokauden yksinäisyysrangaistuksia 14. Yksinäisyysrangaistuksen yhteydessä suoritettujen ajan menetyksien määräksi määrättiin 16 tapauksessa.

Vankilan johtaja voi yksin päättää yleisimminkin käytetyistä kurinpitorangeaistuksista, varoituksista ja alle seitsemän vuorokauden yksinäisyydestä. Vuonna 1999 nämä käsittivät 98 % kaikista kurinpitorangeaistuksista.

Käytännössä ainoastaan ne yksinäisyysrangaistukset, joihin liittyy suoritettujen ajan menetyksien, tulevat vankilan johtokunnan päättäväiksi. Näin ollen vankilan johtajan merkitys vankien kurinpitomenettelyssä on jo nyt erittäin keskeinen. Johtaja vastaa rikkomusten tutkinnasta, päättää lähes kaikista kurinpitorangeaistuksista ja toimii johtokunnan puheenjohtajana käsiteltäessä ankarimpia kurinpitorangeaistuksia.

Käsittely kärjäoikeudessa

Oikeudelliselta luonteeltaan vankien muutoksenhaku kurinpitoasioissa rinnastuu lähinnä sotilaskurinpitolain (331/1983) mukaiseen muutoksenhakuun kurinpitorangeaistuksista. Kummassakin tapauksessa kurinpitorangeistus voi olla seurauksena teosta, joka täyttää yleisen rikoksen tunnusmerkistön, tai järjestyksessä, josta koituu seuraamus vain laitosten erityisoloissa. Sotilaiden kurinpitorangeaistuksissa muutosta kurinpitovaltaa käyttävän sotilasviranomaisen päätökseen haetaan yleiseltä tuomioistuimelta.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

RTL:ia ehdotetaan muutettavaksi siten, että rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vai-

kuttavista harkinnanvaraisista päätöksistä voidaan hakea muutosta. Uudistuksen tavoitteena on taata tältä osin vangille perustuslain 21 §:n mukaiset oikeusturvan edellytykset.

Muutoksenhaun piiriin kuuluisivat suoritettujen ajan menettämistä ja ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä koskevat päätökset. Muutoksenhaun kohteeksi tulevien asioiden laadun ja muutoksenhaun käytännön järjestämiseen liittyvien syiden vuoksi esityksessä ehdotetaan, että muutoksenhaku tehtäisiin yleiseen tuomioistuimeen, ensi asteena kärjäoikeuteen.

Lisäksi ehdotetaan, että vankien kurinpitojärjestelmä yhdenmukaistetaan, jotta muutoksenhaku voitaisiin laitostyyppistä ja kurinpitopäätöksen luonteesta riippumatta järjestää joustavasti ja järkevästi. Yhdenmukaistaminen merkitsisi sitä, että avolaitoksissa siirryttäisiin suljettujen laitosten kurinpitojärjestelmään ja samalla luovuttaisiin nykyisestä avolaitosajan menettämisestä. Sen sijasta sovellettaisiin suoritettujen ajan menetyksiä.

Edelleen esityksessä ehdotetaan, että kurinpitorangeaistuksista päättäisi vankilan johtaja ja vankiloiden johtokunnat lakkautettaisiin. Esityksen mukaan vangilla olisi valitusoikeus suoritettujen ajan menetyksestä, josta nykyisin päättää vankilan johtokunta. Tämä parantaisi oleellisesti vangin oikeusturvaa, koska asia olisi valituksella mahdollista saattaa riippumattoman tuomioistuimen käsiteltäväksi. Toisaalta vankilan johtokunnan merkitys oikeusturvan takaajana jää vähäiseksi, koska se ei ole rangaistuslaitoksesta ja sen johtajasta erillinen ja riippumaton elin.

Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että kaikista kurinpitorangeaistuksista päättäisi vankilan johtaja. Samalla ehdotetaan kumottavaksi säännökset, jotka koskevat johtokunnan jäsenen osallistumista rikkomuksen tutkintaan (RTL 2:10 b) ja johtokunnalle kahlehtimisesta tai yksinäishuoneeseen sijoittamisesta tehtävää ilmoitusta (RTL 2:11). Tämä merkitsisi samalla vankiloiden johtokuntien lakisääteisten tehtävien lakkaamista.

Oma erillinen kysymyksensä on avolaitosajan menettäminen, josta ei ole tehty päätöksiä laitostasolla. Myös tästä ehdotetaan edellä esitettyin perustein, että luovuttaessa avolaitosajan menettämisestä ja siirryttäessä suoritettujen ajan menettämiseen kurin-

pidollinen päätösvalta olisi vankilan johtajalla.

Lisäksi ehdotetaan luovuttavaksi poistumis- ja opintolupiin liittyvästä harkintavallasta, jonka nojalla lupa-aika voidaan jättää laskeutumatta rangaistusajaksi. Näiltä osin ehdotetaan siirryttäväksi siihen käytäntöön, jota jo sovelletaan siviilityöluvuissa. Harkintavallan poistumisen jälkeen ei olisi tarvetta muutoksenhaun järjestämiseen näistä päätöksistä.

4. Esityksen vaikutukset

Sellaisia rangaistuksen pituuteen vaikuttavia päätöksiä, jotka tulisivat ehdotetun muutoksenhaun piiriin, tehtiin vuonna 1999 noin 300. Voidaan arvioida, että näihin päätöksiin haetaan muutosta alle 100 tapauksessa vuodessa. Koska muutoksenhaun kohteena olevia päätöksiä tehtäisiin noin 20 eri vankilapaikkakunnalla, yksittäisen käräjäoikeuden käsiteltäväksi tulevien asioiden määrä jäisi todennäköisesti alle 10 valitukseen vuodessa. Hovioikeuksiin muutoksenhakuja tulisi ilmeisesti vain satunnaisesti.

Uudistuksen yleisille tuomioistuimille aiheuttamaksi kokonaistyömääräksi arvioidaan yksi henkilötyövuosi. Tämä jakautuisi noin 20 eri vankilapaikkakunnalla toimivan käräjäoikeuden kesken. Valitusten määrän lisäksi tuomioistuinten kokonaistyömäärään vaikuttaisi erityisesti se, että istuntoja järjestettäisiin vankiloiden tiloissa ja että muutoksenhaut käsiteltäisiin kiireellisinä.

Valituksen tekijällä olisi oikeus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa (87/1973) säädettyjen edellytysten täytyessä maksuttomaan oikeudenkäyntiin ja oikeus käyttää avustajaa. Tältä osin kustannukset valtiolle arvioidaan 200 000 - 300 000 markaksi vuodessa.

Lisäksi valtioon saatettaisiin kohdistaa korvausvaatimuksia, jotka perustuisivat syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettuun lakiin (422/1974). Tämä voisi tapahtua esimerkiksi tilanteessa, jossa suoritettun ajan menetystä koskeva päätös on pantu täytäntöön, mutta muutoksenhaku on kesken vangin laitostäytäntöönpanon päättyessä. Jos kurinpitopäätös valituksen johdosta myöhemmin muuttuu,

sen perusteella mahdollisesti haettaisiin korvausta. Nämä tilanteet olisivat kuitenkin harvinaisia.

Vankiloiden työmäärää uudistus lisäisi, koska kurinpitopäätökset siirtyisivät vankiloiden tehtäväksi, vankilat vastaisivat osaltaan muutoksenhakuun liittyvistä käytännön järjestelyistä ja tuomioistuinkäsittelyssä edellytettäisiin kurinpitopäätöksen tehneen viranomaisen tai häntä edustavan virkamiehen läsnäoloa. Kuten tuomioistuintenkin tapauksessa, työmäärän kasvu jakautuisi monien eri laitosten kesken.

Koska kysymys on oikeusturvaa edistävästä uudesta järjestelmästä, uudistuksen myötä minkään viranomaisen työtehtävät eivät merkittävästi vähene. Uudistus vähentää hieman rikosseuraamusviraston työtä avolaitosajan menettämisasiossa. Uudistus ilmeisesti myös vähentää eduskunnan oikeusasiamiehelle ja oikeusministeriön vankeinhoito-osastolle osoitettujen kanteluiden määrää vankien kurinpitoasioissa.

5. Asian valmistelu

Esitys perustuu oikeusministeriön vankeusrangaistuskomitealle 22 päivänä kesäkuuta 2000 antamaan toimeksiantoon. Asiaa on valmisteltu vankeusrangaistuskomiteassa kesä-lokakuussa 2000. Vankeusrangaistuskomitea jätti vankien muutoksenhakuja koskevan välimietintönsä oikeusministerille 30 päivänä lokakuuta 2000.

Komitean välimietintöä koskeva kuulemistilaisuus järjestettiin oikeusministeriössä 28 päivänä marraskuuta 2000. Tilaisuudessa kuultiin tai kirjallisen lausunnon toimittivat Helsingin, Oulun, Riihimäen ja Turun käräjäoikeudet, oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, vankeinhoidon koulutuskeskus, Hämeenlinnan, Pelson ja Riihimäen keskusvankilat, Turun lääninvankila, Satakunnan avovankila, Käräjäoikeustuomarit ry. ja Suomen Asianajajaliitto.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esityksessä ehdotetut muutokset liittyvät lakiin rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta, joka tulee voimaan 1 päivänä elokuuta

2001. Jotta ehdotetut muutokset voitaisiin ottaa huomioon rikosseuraamusviraston toi-

mintaa järjestettäessä, ne ovat tarkoitettut tulemaan voimaan samanaikaisesti.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

3 b §. Pykälän 2 momentissa säädetään poistumislupa-ajan lukemisesta rangaistusajaksi. Voimassa olevan lain mukaan aika, jonka vanki on poistumisluvan nojalla rangaistuslaitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos hän on noudattanut lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa RTL:n muuttamisesta annetun, 1 päivänä elokuuta 2001 voimaan tulevan lain mukaan rikosseuraamusviraston tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko aika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi.

Yleisperusteluissa esitetyn kurinpidon yhdenmukaistamisen vuoksi ehdotetaan, että poistumislupa-ajan rangaistusajaksi laske-matta jättämiseen liittyvästä harkintavallasta luovutaan. Ehdotuksen mukaan silloin, jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen poistumislupaehdoissa mainittuna määräaikana, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

Koska säännös ei ehdotetussa muodossaan sisältäisi rangaistuksen pituuteen vaikuttavaa harkintavaltaa lupa-ajan suhteen, päätöksestä ei voisi valittaa yleiseen tuomioistuimeen.

Muutos tuskin vaikuttaa vallitsevaan käytäntöön, koska poistumislupa-ajan rangaistusajaksi lukematta jättämistä sovelletaan vähän. Poistumislupaehtojen rikkomistapauksissa olisi edelleen mahdollista käyttää kurin-pitorangaistuksia, myös suoritettun ajan me-

netystä.

Ehdotus muuttaisi poistumisluvissa noudatettun, oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräykseen (8/011/95) perustuvan käytännön, jonka mukaan poistumisluvan rikkomistapauksissa määrätyn paluupäivän ja todellisen paluupäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi mainittuja päiviä lukuun ottamatta. Ehdotuksen mukaan määrättyä ja todellista paluupäivää ei luettaisi rangaistusajaksi. Periaatteeltaan ehdotus vastaa vangin karkaamista koskevaa 2 luvun 3 c §:n säännöstä.

10 a §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että rangaistuslaitoksen johtaja päättäisi kaikkien kurinpitörangaistusten käytöstä. Ne kurinpitörangaistukset, jotka ovat kuuluneet vankilan johtokunnan päätösvaltaan, siirtyisivät vankilan johtajan päätettäväksi.

Pykälän 2 ja 3 momenttiin otettaisiin nykyisen 4 ja 6 momentin säännökset sanamuodoltaan muutettuina.

10 b §. Pykälän 2 momentissa säädetään rikkomusten tutkinnasta. Ehdotuksen mukaan momentista poistettaisiin vankilan johtokuntaa koskevat maininnat.

11 §. Pykälän 3 momentissa säädetään, että väkivaltaisuuden hillitsemiseksi suoritettusta vangin kahlehtimisesta tai yksinäishuoneeseen sijoittamisesta on ilmoitettava viipymättä johtokunnalle. Ehdotuksen mukaan asiasta olisi ilmoitettava rangaistuslaitoksen johtajalle.

3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa

6 §. Pykälässä säädetään vankityöstä, omasta työstä ja siviilityöstä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti. Siinä säädettäisiin, että jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen siviilityöluvan ehdoissa mainittuna määräaikana, määrätyn päivän ja todel-

lisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

8 §. Pykälässä säädetään opintoluvista. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi poistumis- ja siviilityölupaa vastaavalla tavalla.

Lisättävä säännös ei ehdotetussa muodossaan sisällä rangaistuksen pituuteen vaikuttavaa harkintavaltaa lupa-ajan suhteen, joten päätöksestä ei voisi valittaa yleiseen tuomioistuimeen.

4 luku. Täytäntöönpanosta avolaitoksessa

7 §. Pykälässä säädetään avolaitosmääräyksen peruuttamisesta, avolaitosten kurinpidosta ja avolaitosajan menettämisestä.

Ehdotettu 1 momentti koskee tilannetta, jossa vangille määrätään kurinpitorangeistus, hänen avolaitosmääräyksensä peruutetaan ja hänet siirretään suljettuun laitokseen. Tällöin rangaistuslaitoksen johtajan käytettävissä olisivat 2 luvun 10 §:n mukaiset kurinpitorangeistukset. Vallitsevaan käytäntöön nähden uutta olisi se, että kurinpitorangeistuksen määräämisestä ei välttämättä seuraisi avolaitosmääräyksen peruuttaminen. Avolaitosmääräyksen peruuttamisesta päättäisi rangaistusten täytäntöönpanon hallintouudistuksen mukaisesti rikosseuraamusvirasto, kurinpitorangeistuksesta rangaistuslaitoksen johtaja.

Ehdotetun 2 momentin mukaisissa tilanteissa vangille määrättäisiin kurinpitorangeistus, mutta avolaitosmääräystä ei peruutettaisi. Tällöin rangaistuslaitoksen johtaja käyttäisi kurinpitovaltaa ilman, että tähän liittyisi avolaitosmääräyksen peruutus.

Avolaitosten kurinpidossa ehdotus merkitsisi sekä järjestelmän lieventymistä että kiristymistä. Yleisin peruste avolaitosajan menettämiselle ovat päihderikkomukset. Vallitsevan käytännön mukaan päihdetapauksissa avolaitosaikaa menetetään 14 vuorokautta. Tämä on sovittavissa suoritettujen ajan menetyksen rajoihin, koska suoritettujen ajan menetyksessä enimmäismäärä on 20 vuorokautta.

Suoritettujen ajan menetys ja avolaitosajan menetys poikkeavat sisällöllisesti toisistaan. Suoritettujen ajan menetykseen liittyy 2 luvun 10 §:n mukaisesti aina yksinäisyys. Vanki

pidetään erillään muista vangeista, eikä hän yleensä voi osallistua vankityöhön, vapaa-ajan toimintaan tai muuhun toimintaan. Lisäksi yksinäisyyteen voi liittyä kirjaston käyttöä, televisio- ja radio-ohjelmien seuraamista sekä muuta harrastus- ja askartelutoimintaa koskevia rajoituksia. Myös ulkoilussa ja peseytymisessä vanki pidetään erillään muista.

Sen sijaan avolaitosajan menetys koskee vain tiettyä rangaistusaikaa, mutta siihen ei sisälly vangin pitämistä erillään. Koska suoritettujen ajan menetys on avolaitosajan menetyksestä ankarampi kurinpitorangeistus, pituudeltaan saman mittaiset seuraamukset eivät ole rinnastettavissa.

Avolaitoksesta luvatta poistumisesta on vallitsevan käytännön mukaan seurauksena kahden kuukauden avolaitosajan menetys tai, jos avolaitosaika on lyhyempi kuin kaksi kuukautta, tämän lyhyemmän ajan menetys.

Ehdotuksen mukaan avolaitoksesta luvatta poistumisesta voisi olla seurauksena enintään suoritettujen ajan menetyksen enimmäismäärä, 20 vuorokautta. Tältä osin seuraamukset keskimäärin lievenisivät, koska pitkiä kahden kuukauden menetyksiä ei voitaisi käyttää.

Ehdotettu enimmäismäärä vastaa pituudeltaan sitä rangaistustasoa, jota tuomioistuimet soveltavat tuomitessaan vangin karkaamisesta rikoslain perusteella. Näin tasoittuisi se ero, joka nyt vallitsee vangin poistumisesta johtuvan avolaitosajan menettämisen ja vangin karkaamisen välillä. Nykyisellään kahden kuukauden avolaitosajan menettäminen on olennaisesti vangin karkaamisesta aiheutuvaa rangaistusta ankarampi.

Lisäksi nykyisen käytännön epäkohtana voidaan pitää sitä, että avolaitoksesta poistumisen yhteydessä seuraamus kytkeytyy siihen, kuinka pitkään vanki on ollut avolaitoksessa. Pisimmillään menetys on kaksi kuukautta, mutta jos avolaitosaika on vain muutamia päiviä, seuraamus avolaitoksesta poistumisesta on lievä.

Ehdotuksesta seuraisi, että avolaitoksesta poistumisen seuraamusta ei enää kytkettäisi avolaitoksessa oltuun aikaan. Menettely olisi sama kuin tuomioistuimen käsitellessä vangin karkaamista, jolloin oleellista seuraamuksen kannalta ei yleensä ole se, kuinka pitkään vanki on ollut rangaistuslaitoksessa

ennen karkaamista.

Lisäksi vankiloiden kurinpidon yhdenmu-
kaistamiseksi ehdotetaan, että vähäisissä avo-
laitoksissa tapahtuneissa rikkomuksissa ei
enää voitaisi käyttää seuraamuksena siirtoa
suljettuun vankilaan määräajaksi.

7 luku. Muutoksenhaku

Muutoksenhakua koskevat säännökset eh-
dotetaan otettaviksi lakiin lisättävään 7 lu-
kuun.

1 §. *Valitusoikeus.* Pykälä sisältää säännök-
set valitusoikeudesta ja valituksen kohteena
olevista päätöksistä.

Pykälän 1 momentin mukaan vangilla on
oikeus hakea muutosta päätökseen, joka kos-
kee ehdotonta suoritettua ajan menetystä, eh-
dollisena määrätyn menetyksen täytäntöön-
panoa ja ehdonalaisen vapautumisen lykkää-
mistä 2 luvun 13 §:n 1 momentissa sääde-
tystä kahden kolmanneksen ajasta.

Koska avolaitoksia koskevaa 4 luvun 7
§:ää samalla muutettaisiin siten, että avolai-
tosajan menetyksestä luovutaan ja avolaitok-
sissa siirrytään suljettujen laitosten kurinpito-
järjestelmään, valitusmahdollisuus koskisi
kaikkia rangaistusajan tosiasialliseen pituu-
teen vaikuttavia harkinnanvaraisia kurinpito-
päätöksiä.

Koska lisäksi poistumis- ja opintolupaeh-
tojen rikkomiseen liittyvä rangaistusajaksi lu-
kematta jättämisen mahdollisuus ehdotetaan
poistettavaksi ja siirryttäväksi siviilityöluvis-
sa noudatettavaan käytäntöön, harkinnanva-
raisuuden poistuessa valitusmahdollisuus ei
näistä päätöksistä olisi tarpeen.

Ehdonalaisesta vapautumisesta säädetään 2
luvun 13 §:n 1 momentissa, että vanki voi-
daan vapauttaa ehdonalaisesti, kun hän on
suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolman-
nesta tai, jos ehdonalaiseen vapauteen pääs-
tämiseen on erityisiä syitä, puolet rangaistuk-
sesta, kummassakin tapauksessa vähintään
14 päivää.

Esityksessä ehdotetaan muutoksenhaku-
mahdollisuutta vain päätöksiin, jotka lykkää-
vät ehdonalaista vapautumista kahden kol-
manneksen ajasta. Erityistä syytä koskevaan
päätökseen ei voisi hakea muutosta. Peruste-
luna on se, että erityisen syyn suhteen menet-
tely on kaavamaista. Oikeusministeriön van-

keinhoito-osaston määräyksen (9/011/95)
mukaan erityisenä syynä, jonka perusteella
määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava
vanki voidaan päästää ehdonalaiseen vapau-
teen suoritettuaan puolet rangaistuksesta, pi-
detään vangin ensikertalaisuutta. Vankein-
hoidollisena ensikertalaisena vankina pide-
tään vankia, joka rikoksen tekopäivää edeltä-
neiden kolmen vuoden aikana ei ole Suomes-
sa eikä muussa Pohjoismaassa rangaistus-
laitoksessa suorittanut vankeusrangaistusta.
Koska säännökseen ei sovelletussa muodos-
saan sisälly harkintavaltaa erityisen syyn
suhteen, muutoksenhakumahdollisuutta sii-
hen ei ehdoteta.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan muutok-
senhakurajoitusta. Siinä kiellettäisiin muu-
toksenhaku muihin vangin oikeuksia ja vel-
vollisuuksia koskeviin päätöksiin. Rajoitus
on tarkoitettu tilapäiseksi. Muutoksenhaun
laajentamista koskevat säännökset ovat par-
haillaan vankeusrangaistuskomitean valmis-
teltavana.

2 §. *Toimivaltainen tuomioistuin.* Pykälän
1 momentin mukaan suoritettua ajan mene-
tystä ja ehdonalaisen vapautumisen lykkää-
mistä koskevasta päätöksestä valitettaisiin
käräjäoikeuteen.

Edelleen pykälän 1 momentissa ehdotetaan
säädetäväksi, että muutosta haettaisiin siltä
käräjäoikeudelta, jonka tuomiopiirin alueella
1 §:n 1 momentin mukainen päätös on tehty.
Käräjäoikeus voisi myös siirtää asian järjes-
tysrikkomuksen tekopaikan tai vangin sijoit-
uspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun kä-
rjäjäoikeuteen, joka asian selvittämisen, kus-
tannusten tai muiden seikkojen vuoksi näh-
dään soveliaaksi. Viimeksi mainittuihin voi-
sivat kuulua esimerkiksi tilanteet, joissa van-
ki muutoksenhakua käsiteltäessä on jo
vapautunut. Siirtäminen voisi tapahtua joko
asianosaisen, vankilan tai tuomioistuimen
aloitteesta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan sääde-
täväksi, että käräjäoikeus olisi muutoksen-
hakemusta käsitellessään päätösvaltainen,
kun siinä on yksin puheenjohtaja. Tämän
ohella asia voidaan käsitellä lautamiesko-
koonpanossa. Asia käsitellään käräjäoikeu-
den istunnossa, joka voidaan pitää myös
muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleis-
sen alioikeuden istunnosta säädetään. Tämä

mahdollistaa käsittelyn muun muassa vankilassa.

Käräjäoikeuslain 17 §:n mukaan notaaria ei saa yksin tai käräjäoikeuden puheenjohtajana määrätä käsittelemään asiaa, joka laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaisuna. Vangin muutoksenhakuasiat olisivat asioita, joita notaari ei yksin voisi käsitellä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 5 §:n mukaista selvitystä vangin taloudellisista oloista ei tarvitse esittää, ellei käräjäoikeus toisin määrää.

3 §. *Valituksen tekeminen.* Pykälän 1 momentin mukaan valitus tehdään kirjallisesti. Valitukselle ehdotetaan yhden viikon määräaikaa siitä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu asianosaiselle tiedoksi.

Lyhyen muutoksenhakuajan perusteluksi voidaan esittää seuraavaa. Muutoksenhaun kohteeksi tulevat asiat ovat yleensä sakkorikoksia, joita ei rikoslain 2 luvun 13 §:n nojalla saateta tuomioistuimeen. Vastaavan pituinen viikon vastustamisaika on käytössä rangaistusmääräysmenettelyssä. Tekojen laatua ajatellen sama määräaika on perusteltavissa myös vangin valitusasiassa. Vielä lyhyempää valitusaikaa sovelletaan sotilaskurinpidossa, jossa valitusaika on kolme päivää.

Yhtenä syynä muutoksenhakuajan lyhyteen ja valituksen kiireelliseen käsittelyyn kurinpitoasioissa on se, että näin voidaan ehkäistä tilanteita, joissa muutoksenhaku on kesken rangaistuksen laitostäytäntöönpanon päättyessä. Vangin kannalta lyhyestä muutoksenhakuajasta aiheutuvia haittoja ehkäisevät ehdotetun 4 §:n säännökset uuden määräajan asettamisesta, 6 §:n säännökset päätöksen tekijän ja rangaistuslaitoksen johtajan velvollisuuksista ja tuomioistuinta koskeva 7 §:n säännös asian perusteellisesta käsittelystä.

Edelleen 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että valituskirjelmä toimitetaan rangaistuslaitoksen johtajalle. Tällä tarkoitetaan sen laitoksen johtajaa, johon vanki valituksen tehdessään on sijoitettu. Yleensä rangaistuslaitoksen johtaja on myös muutoksenhaun kohteena olevan päätöksen tekijä.

Pykälän 2 momentin mukaan rangaistuslaitoksen johtaja toimittaa valituskirjelmän viipymättä käräjäoikeuden kansliaan ja liittää

mukaan asiassa kertyneen asiakirja-aineiston ja oman selvityksensä. Kun 1 päivänä elokuuta 2001 voimaan tulevassa laissa tarkoitettu rikosseuraamusvirasto tekee päätöksen ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä, asiakirja-aineiston ja selvityksen toimittaa rikosseuraamusvirasto. Asiakirjoja käräjäoikeuteen toimitettaessa tulee ilmoittaa, milloin valituskirjelmä on saapunut.

Pykälän 3 momentin mukaan valitus tulisi vireille käräjäoikeudessa silloin, kun 2 momentissa tarkoitetut asiakirjat saapuvat tuomioistuimen kansliaan.

Pykälän 4 momentin mukaan vanki ei menettäisi puhevaltaansa, vaikka hän toimittaisi valituskirjelmän määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen.

4 §. *Uuden määräajan asettaminen.* Pykälän mukaan valitukselle voidaan asettaa uusi määräaika laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä. Mahdollisuus asettaa uusi määräaika on tarpeen erityisesti siksi, että muutoksenhaku aika on lyhyt ja muutoksenhaku saattaa vaikeutua vankiloihin liittyvien erityisolojen, esimerkiksi kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta johtuvien seikkojen tai vankilasta toiseen siirtämisen vuoksi. Hyväksyttävän syyn määrittely jäisi oikeuskäytännön varaan.

Uutta määräaikaa olisi pyydettävä käräjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella, joka on toimitettava viikon kuluessa esteen päättymisestä rangaistuslaitoksen johtajalle. Hakemuksen olisi liitettävä selvitys esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin vastaava säännös kuin 3 §:n 4 momenttiin.

Koska 3 §:ssä ehdotettu valitusaika on lyhyt, uuden määräajan asettaminen ei edellyttäisi, että määräaikaa haetaan valitusajan kuluessa, vaan viikon kuluessa esteen päättymisestä. Jos hakemus hylätään, käräjäoikeuden päätökseen voitaisiin hakea muutosta hovioikeudelta.

5 §. *Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon.* Pykälän mukaan valituksella ei olisi lykkäävää eli suspensiivista vaikutusta. Tuomioistuin voisi kuitenkin asianosaisen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan määrätä täytäntöönpanon keskeytettäväksi.

Perusteluna ratkaisulle on se, että muutoin

rangaistusajan pituuteen vaikuttavat päätökset jäisivät rangaistusaikana täytäntöön pane-matta tilanteissa, joissa vanki ehtii vapautua ennen täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun an-tamista. Tämä ilmeisesti lisäisi valitusmenet-telyllä keinottelua.

6 §. *Päätöksen tekijän velvollisuudet.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että tehtä-essä päätöstä suoritettuna ajan menetyksestä tai ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä, päätöksen tekijän on samalla annettava kirjallinen valitusosoitus, jossa on mainittava muutoksenhakuuomioistuimien ja määräpäivä valituksen jättämiselle sekä selostettava, mitä valitusta tehtäessä on noudatettava.

Pykälän 2 momentin mukaan rangaistuslai-toksen johtajan tulisi huolehtia siitä, että vangilla on mahdollisuus laatia valituskirjel-mä ja että hän voi ottaa osaa valituksen oike-uskäsitelyyn. Säännös on tärkeä erityisesti siksi, että suoritettuna ajan menetykseen liittyy aina yksinäisyys, joka rajoittaa vangin toi-mintamahdollisuuksia.

7 §. *Pääkäsitely käräjäoikeudessa.* Pykä-län 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että päätöksen tekijän tai häntä edustavan virkamiehen on oltava läsnä käräjäoikeudes-sa valitusta käsiteltäessä. Valituksen tekijällä on oikeus olla läsnä käräjäoikeudessa. Asia voidaan käsitellä valituksen tekijän poissa-olosta huolimatta, jollei käräjäoikeus pidä hänen henkilökohtaista kuulemistaan tarpeel-lisena.

Pykälän 2 momentin mukaan käräjäoikeu-den olisi huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Säännös vastaa lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 6 §:n 3 momenttia. Valitusasia olisi käsitel-tävä kiireellisenä. Tuomioistuimen rooli asi-an selvittämisessä olisi rikosasiassa noudatet-tavaan menettelyyn verrattuna korostunut, koska muutoksenhakuasiat koskevat yleensä rikokseen perustuvia kurinpitörangaistuksia, joiden käsitelyyn syyttäjät ei tuomioistuimes-sa osallistuisi. Käräjäoikeuden velvollisuu-tena olisi tarpeellisessa määrin aktiivisen prosessin johdon keinoin ja tarvittaessa myös omasta aloitteestaan selvittää asiaan liittyvää tosiseikastoa ja hankkia asiaan liittyvää sel-vitystä.

Tuomioistuimen tulisi tarpeen vaatiessa velvoittaa valituksen tekijä ja mahdolliset to-

distajat saapumaan kuultaviksi istuntoon. Tuomioistuimien olisi myös oikeutettu oma-aloitteisesti hankkimaan näyttöä siinä määrin kuin se katsotaan tarpeelliseksi. Näytön hankkimisen osalta tulisivat sovellettavaksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:stä ilme-nevät periaatteet. Tuomioistuimen tulisi myös tavalliseen tapaan huolehtia todistajien kutsumisesta pääkäsitelyyn.

Pykälän 3 momentin mukaan valitusten kä-sittelyssä käräjäoikeudessa on muutoin sovel-tuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että muutoksenhakuasiat käsitellään välittömässä ja suullisessa pää-käsittelyssä.

8 §. *Valitus hovioikeuteen ja muutoksenha-ku hovioikeuden ratkaisuun.* Ehdotuksen mukaan käräjäoikeuden päätökseen voitaisiin hakea muutosta valittamalla hovioikeudelta. Menettelyn osalta viitattaisiin oikeudenkäy-miskaaren 26 ja 30 luvun säännöksiin.

1.2. Oikeudenkäymiskaari

25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeu-desta hovioikeuteen

6 §. Pykälän mukaan vanki saa rikosasiassa ilmoittaa tyytymättömyyttä vankilan johtajal-le. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy vangin ollessa oikeuden-käynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi ran-gauslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoit-taa tyytymättömyyttä vankilaan saapumisen-sa jälkeisenä päivänä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi RTL 7 lu-vun mukainen vangin valitusasia.

1.3. Laki maksuttomasta oikeuden-käynnistä

1 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisät-täväksi uusi 7 kohta, jonka mukaan maksut-tomasta oikeudenkäynnistä annettua lakia sovellettaisiin RTL 7 luvun mukaiseen van-gin valitusasiaan.

Ehdotuksen mukaan valitusasiassa voidaan myöntää maksuton oikeudenkäynti ja määrätä avustaja. Näitä koskisivat maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa säädetyt rajoitukset. Lain 2 §:n mukaan maksutonta oikeudenkäyntiä ei myönnetä, jos käsiteltävällä asialla on asianomaiselle vähäinen merkitys. Lain 10 §:n mukaan tuomioistuinten on määrättävä maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelle avustaja, jos tämä ei kykene ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asiassa. Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan avustajaa ei saa määrätä yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai jossa muutoin odotettavissa olevaan rangaistukseen ja asian selvitettyyn tilaan nähden syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan määräämistä.

RTL 7 luvun mukaiset valitukset koskisivat suoritettujen ajan menetystä tai ehdonalaisen vapauden lykkäystä. Tällöin suoritettava laitosaike pidentyy, mitä voidaan pitää sakkona ankarampana seuraamuksena. Oikeusturvan ja asian selvittämisen kannalta merkitystä on lisäksi sillä, että kurinpitorangaistusta mää-

rättäessä ei suoriteta esitutkintaa, eikä syyttäjä osallistu valituksen käsittelyyn tuomioistuimissa.

1.4. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista

6 §. Pykälässä luetellaan maksuttomat suoritteet, joissa lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä. Ehdotuksen mukaan luetteloon liittäisiin RTL 7 luvun mukainen valitusasia.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan elokuun 1 päivänä elokuuta 2001 samanaikaisesti rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain kanssa.

RTL 7 luvun mukaista oikeutta hakea muutosta sovellettaisiin päätöksiin, jotka tehdään tämän lain tultua voimaan.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 2 luvun 3 b §:n 2 momentti, 10 a §, 10 b §:n 2 momentti, 11 §:n 3 momentti sekä 4 luvun 7 §,

sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 3 b §:n 2 momentti laissa 137/2001, 10 a § laeissa 612/1974 ja 349/1990, 10 b §:n 2 momentti ja 11 §:n 3 momentti mainitussa laissa 612/1974 sekä 4 luvun 7 § viimeksi mainitussa laissa, laissa 128/1995 ja mainitussa laissa 137/2001, sekä

lisätään 3 luvun 6 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 612/1974 ja 137/2001, uusi 3 momentti, ja 8 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 7 luku seuraavasti:

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

3 b §

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehtoissa määrättyinä päivinä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä.

10 a §

Rangaistuslaitoksen johtaja päättää vangin rankaisemisesta varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään 30 vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään 20 vuorokauden ajaksi taikka, jollei edellä mainittuja rangaistuksia pidetä riittävinä, suoritettun ajan menetyksellä. Suoritettun ajan menetyksen yhteenlaskettu aika ei saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 päivää. Johtaja päättää myös ehdollisena määrätyn kurinpitörangaistuksen täytäntöönpanosta vangin koeaikana tekemän uuden järjestyserikkomuksen vuoksi.

Jos vankia on yhtäjaksoisesti pidetty yksinäisyydessä 20 vuorokautta, yksinäisyysrangaistus voidaan panna täytäntöön aikaisin-

taan seitsemän vuorokauden kuluttua mainitun ajan päättymisestä.

Jos vanki tuomitaan tuomioistuimessa rangaistukseen rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitörangaistus, kurinpitörangaistus raukeaa siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

10 b §

Rikkomuksesta tiedon saatuaan johtajan on viipymättä tutkittava asia yhdessä jonkun esteettömän henkilön kanssa.

11 §

Jos kahlehtiminen tai yksinäishuoneeseen sijoittaminen on tarpeen vangin väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, mahdollisuuksien mukaan on kuultava lääkäriä. Mainituista toimenpiteistä on viipymättä ilmoitettava rangaistuslaitoksen johtajalle.

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

6 §

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehtoissa määrättyinä päivinä, määrätyn

päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

8 §

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehtoissa määrättyinä päivinä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

4 luku

Täytäntöönpanosta avolaitoksissa

7 §

Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestyserikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan, ja rangaistuslaitoksen johtaja voi määrätä hänelle 2 luvun 10 §:n mukaisen kurinpitorangaistuksen.

Vaikka rikkomuksen seuraamuksena ei ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitoksessa olevalle voidaan määrätä 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitorangaistus. Ehdottomana määrätyn yksinäisyyden täytäntöönpanon ajaksi avolaitoksessa oleva voidaan siirtää vankilaan tai nuorisovankilaan.

7 luku

Muutoksenhaku

1 §

Valitusoikeus

Vangilla on oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla:

- 1) määrätään suoritettun ajan menetys ehdottomana,
- 2) määrätään ehdollinen suoritettun ajan menetys pantavaksi täytäntöön; taikka
- 3) ehdonalaista vapautumista lykätään 2 luvun 13 §:n 1 momentissa säädetyistä kahdesta kolmanneksesta suoritettua vankeusrangaistusta.

Muuhun vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Muutosta haetaan valittamalla käräjäoikeuteen. Toimivaltainen tuomioistuin on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella päätös suoritettun ajan menetyksestä tai ehdonalaisten vapautumisen lykkäämisestä on tehty. Käräjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestyserikkomuksen tekopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun käräjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvitykseen, käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 5 §:ssä tarkoitettua selvitystä taloudellisista oloista ei tarvitse esittää, ellei käräjäoikeus toisin määrää.

3 §

Valituksen tekeminen

Valitus on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu vangille tiedoksi. Valituskirjelmä toimitetaan rangaistuslaitoksen johtajalle.

Johtajan on viipymättä toimitettava valituskirjelmä käräjäoikeuden kansliaan sekä liitettävä siihen jäljennökset kertyneestä asiakirja-aineistosta ja oma selvityksensä. Kun rikosseuraamusvirasto tekee päätöksen ehdonalaisten vapautumisen lykkäämisestä, asiakirja-aineiston ja selvityksen toimittaa rikosseuraamusvirasto. Asiakirjoja käräjäoikeudelle toimitettaessa on ilmoitettava, milloin valituskirjelmä on saapunut.

Valitus tulee vireille käräjäoikeudessa silloin, kun 2 momentissa tarkoitettut asiakirjat saapuvat tuomioistuimen kansliaan. Tuomioistuimen on viivytyksettä annettava valittajalle ja päätöksen tekijälle tieto käsittelyn ajasta

ja paikasta sekä valittajan poissaolon seurauksista.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

4 §

Uuden määräajan asettaminen

Jos asianosainen laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa hakea muutosta, käräjäoikeus asettaa hakemuksesta uuden määräajan valituksen tekemistä varten.

Uutta määräaikaa on pyydetty käräjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella, joka on toimitettava viikon kuluessa esteen päättymisestä rangaistuslaitoksen johtajalle. Hakemukseen on liitettävä selvitys esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän uudessa määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

5 §

Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Valitus ei keskeytä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua päätöksen täytäntöönpanoa, ellei tuomioistuin toisin määrää.

6 §

Päätöksen tekijän velvollisuudet

Kun tehdään 1 §:n 1 momentin mukainen päätös, vangille on samalla annettava kirjallinen valitusosoitus, jossa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin ja määräpäivä valituksen jättämiselle sekä selostettava, mitä valitusta tehtäessä on noudatettava.

Rangaistuslaitoksen johtajan tulee huolehtia siitä, että vangilla on mahdollisuus laatia valituskirjelmä ja että hän voi osallistua valituksen käsittelyyn tuomioistuimessa.

7 §

Pääkäsittely käräjäoikeudessa

Päätöksen tekijän tai häntä edustavan virkamiehen on oltava läsnä käräjäoikeudessa valitusta käsiteltäessä. Valituksen tekijällä on oikeus olla läsnä käräjäoikeudessa. Valitus voidaan käsitellä valituksen tekijän poissaolosta huolimatta, jollei käräjäoikeus pidä hänen henkilökohtaista kuulemistaan tarpeellisenä.

Käräjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään.

8 §

Valitus hovioikeuteen ja muutoksenhaku hovioikeuden ratkaisuun

Muutosta käräjäoikeuden päätökseen haetaan valittamalla hovioikeuteen. Valitusasia on hovioikeudessa käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä hovioikeudessa ja muutoksenhausta korkeimpaan oikeuteen on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 26 ja 30 luvussa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

Tässä laissa tarkoitettua oikeutta hakea muutosta sovelletaan päätöksiin, jotka on tehty lain tultua voimaan.

2.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §, sellaisena kuin se on laissa 165/1998, seuraavasti:

25 luku

Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen

6 §

Vangittu taikka vankeusrangaistusta tai muuntorangaistusta suorittava henkilö saa rikosasiassa ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun mukaisessa valitusasias-

sa ilmoittaa tyytymättömyyttä vankilan johtajalle. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy tällaisen henkilön ollessa oikeudenkäynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi rangaistuslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoittaa tyytymättömyyttä vankilaan saapumisensa jälkeisenä päivänä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

3.

Laki**maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 111/2000, seuraavasti:

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain (37/1895) mukaisessa valitusasiassa;

- 2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 3) maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;

4) hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;

5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyn määräajan palauttamista 1—4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa;

6) lähestymiskieltoa koskevassa asiassa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona tai tuomioistuimessa; taikka

7) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

4.

Laki**tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 22 kohta, sellaisena kuin se on laissa 901/1998, sekä

lisätään 6 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laissa 714/1994 ja 1651/1995 sekä mainitussa laissa 901/1998, uusi 23 kohta seuraavasti:

6 §

Maksuttomat suoritteet

23) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa.

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

22) lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukaisessa asiassa;

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

Helsingissä 23 päivänä helmikuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Liite
Rinnakkaistekstit

1.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 2 luvun 3 b §:n 2 momentti, 10 a §, 10 b §:n 2 momentti, 11 §:n 3 momentti sekä 4 luvun 7 §,

sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 3 b §:n 2 momentti laissa 137/2001, 10 a § laeissa 612/1974 ja 349/1990, 10 b §:n 2 momentti ja 11 §:n 3 momentti mainitussa laissa 612/1974 sekä 4 luvun 7 § viimeksi mainitussa laissa, laissa 128/1995 ja mainitussa laissa 137/2001, sekä

lisätään 3 luvun 6 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 612/1974 ja 137/2001, uusi 3 momentti, ja 8 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 7 luku seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus
2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

3 b §

Aika, jonka vanki 1 momentissa tarkoitetun luvan nojalla on rangaistuslaitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos hän on noudattanut lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa rikosseuraamusviraston tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko aika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä.

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyinä päivinä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä.

10 a §

Rangaistuslaitoksen johtaja saa rangaista vankia varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään neljäntoista vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään seitsemän vuorokauden ajaksi.

10 a §

Rangaistuslaitoksen johtaja päättää vangin rankaisemisesta varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään 30 vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään 20 vuorokauden ajaksi taikka, jollei edellä mainit-

Johtokunta saa rangaista vankia varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään kolmenkymmenen vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään kahdenkymmenen vuorokauden ajaksi taikka, ellei edellä mainittuja rangaistuksia pidetä riittävinä, suoritettun ajan menetyksellä. Suoritettun ajan menetyksen yhteinen aika ei saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä yhdeksääkymmentä päivää.

Johtokunnan ehdollisena määräämän kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta vangin koeaikana tekemän uuden järjestyksikkömuksen vuoksi päättää johtokunta.

Jos vankia on yhtäjaksoisesti pidetty yksinäisyydessä kaksikymmentä vuorokautta, yksinäisyysrangaistusta ei ole pantava täytäntöön ennen kuin seitsemän vuorokauden kuluttua mainitun ajan päättymisestä.

Jos vanki tuomioistuimessa tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitorangaistus, viimeksi mainittu rangaistus raukeaa siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

tuja rangaistuksia pidetä riittävinä, suoritettun ajan menetyksellä. Suoritettun ajan menetyksen yhteenlaskettu aika ei saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 päivää. Johtaja päättää myös ehdollisena määrätyn kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta vangin koeaikana tekemän uuden järjestyksikkömuksen vuoksi.

Jos vankia on yhtäjaksoisesti pidetty yksinäisyydessä 20 vuorokautta, yksinäisyysrangaistus voidaan panna täytäntöön aikaisintaan seitsemän vuorokauden kuluttua mainitun ajan päättymisestä.

Jos vanki tuomitaan tuomioistuimessa rangaistukseen rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitorangaistus, *kurinpitorangaistus* raukeaa siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

10 b §

Rikkomuksesta tiedon saatuaan johtajan on viipymättä tutkittava asia yhdessä jonkun johtokunnan jäsenen tai kutsumansa esteettömän henkilön kanssa. Jos rikkomus on käsiteltävä johtokunnassa, johtajan on saatettava asia käsiteltäväksi johtokunnan seuraavassa kokouksessa.

Rikkomuksesta tiedon saatuaan johtajan on viipymättä tutkittava asia yhdessä jonkun esteettömän henkilön kanssa.

11 §

Milloin kahlehtiminen tai yksinäishuoneeseen sijoittaminen on tarpeen väkivaltaisuuksien hillitsemiseksi, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Mainituista toimenpiteistä on viipymättä ilmoitettava johtokunnalle.

Jos kahlehtiminen tai yksinäishuoneeseen sijoittaminen on tarpeen vangin väkivaltaisuuksien hillitsemiseksi, mahdollisuuksien mukaan on kuultava lääkäriä. Mainituista toimenpiteistä on viipymättä ilmoitettava rangaistuslaitoksen johtajalle.

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

6 §

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyinä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

8 §

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyinä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

4 luku

Täytäntöönpanosta avolaitoksessa

7 §

Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestysrikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan. Jos rikkomus katsotaan vähäiseksi, avolaitoksen johtaja voi rangaista syyllistä varoituksella tai määräämällä tämän siirrettäväksi vankilaan määräajaksi, enintään 14 vuorokaudeksi. Jos kyseessä on poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtojen rikkominen, voidaan avolaitoksessa olevalle määrätä muukin 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitorangaistus, jollei rikkomuksen seuraamuksena ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan. Ehdottomana määrätyn yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanon ajaksi avolaitoksessa oleva voidaan siirtää vankilaan tai nuorisovankilaan.

Jos avolaitoksessa oleva on järjestysrikkomuksen taikka poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtojen rikkomisen

7 §

Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestysrikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan ja rangaistuslaitoksen johtaja voi määrätä 2 luvun 10 §:n mukaisen kurinpitorangaistuksen.

Vaikka rikkomuksen seuraamuksena ei ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitoksessa olevalle voidaan määrätä 2

vuoksi toimitettu vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaika luetaan rangaistusajaksi. Laitoksesta poistumisen vuoksi vankilaan tai nuorisovankilaan toimitetulle avolaitosaikaa ei lueta rangaistusajaksi. Rikkomuksen laadun tai muun erityisen syyn perusteella rikosseuraamusvirasto voi kuitenkin määrätä rangaistusajan laskemisesta toisin. Jos avolaitoksessa oleva on 1 momentin nojalla siirretty määräajaksi vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaikaa ei kuitenkaan saa määrätä menetyksi.

Sovellettaessa 2 momentin säännöksiä ei avolaitosajasta saman rangaistuskauden aikana saa jättää yhteensä kuutta kuukautta pitempää aikaa lukematta rangaistusajaksi.

luvun 10 §:n mukainen kurinpitorangaistus. Ehdottomana määrätyn yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanon ajaksi avolaitoksessa oleva voidaan siirtää vankilaan tai nuorisovankilaan.

7 luku

Muutoksenhaku

1 §

Valitusoikeus

Vangilla on oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla:

1) määrätään suoritettun ajan menetys ehdottomana,

2) määrätään ehdollinen suoritettun ajan menetys pantavaksi täytäntöön; taikka

3) ehdonalaista vapautumista lykätään 2 luvun 13 §:n 1 momentissa säädetystä kahdesta kolmanneksestä suoritettua vankeusrangaistusta.

Muuhun vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Muutosta haetaan valittamalla käräjäoikeuteen. Toimivaltainen tuomioistuin on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella päätös suoritettun ajan menetyksestä tai ehdonalaisen vapautumi-

sen lykkäämisestä on tehty. Käräjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestysrikkomuksen tekopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun käräjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvitykseen, käsitteystä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 5 §:ssä tarkoitettua selvitystä taloudellisista oloista ei tarvitse esittää, ellei käräjäoikeus toisin määrää.

3 §

Valituksen tekeminen

Valitus on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu vangille tiedoksi. Valituskirjelmä toimitetaan rangaistuslaitoksen johtajalle.

Johtajan on viipymättä toimitettava valituskirjelmä käräjäoikeuden kansliaan sekä liitettävä siihen jäljennökset kertyneestä asiakirja-aineistosta ja oma selvityksensä. Kun rikosseuraamusvirasto tekee päätöksen ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä, asiakirja-aineiston ja selvityksen toimittaa rikosseuraamusvirasto. Asiakirjoja käräjäoikeudelle toimitettaessa on ilmoitettava, milloin valituskirjelmä on saapunut.

Valitus tulee vireille käräjäoikeudessa silloin, kun 2 momentissa tarkoitetut asiakirjat saapuvat tuomioistuimen kansliaan. Tuomioistuimen on viivytyksettä annettava valittajalle ja päätöksen tekijälle tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä valittajan pois-saolon seurauksista.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

4 §

Uuden määräajan asettaminen

Jos asianosainen laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa hakea muutosta, käräjäoikeus asettaa hakemuksesta uuden määräajan valituksen tekemistä varten.

Uutta määräaikaa on pyydetävä käräjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella, joka on toimitettava viikon kuluessa esteen päättymisestä rangaistuslaitoksen johtajalle. Hakemukseen on liitettävä selvitys esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän uudessa määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

5 §

Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Valitus ei keskeytä 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun päätöksen täytäntöönpanoa, ellei tuomioistuin toisin määrää.

6 §

Päätöksen tekijän velvollisuudet

Kun tehdään 1 §:n 1 momentin mukainen päätös, vangille on samalla annettava kirjallinen valitusosoitus, jossa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin ja määräpäivä valituksen jättämiselle sekä selostettava, mitä valitusta tehtäessä on noudatettava.

Rangaistuslaitoksen johtajan tulee huolehtia siitä, että vangilla on mahdollisuus laatia valituskirjelmä ja että hän voi osallistua valituksen käsittelyyn tuomioistuimessa.

7 §

Pääkäsittely käräjäoikeudessa

Päätöksen tekijän tai häntä edustavan virkamiehen on oltava läsnä käräjäoikeudessa

Voimassa oleva laki

Ehdotus

valitusta käsiteltäessä. Valituksen tekijälle on oikeus olla läsnä käräjäoikeudessa. Valitus voidaan käsitellä valituksen tekijän poisolosta huolimatta, jollei käräjäoikeus pidä hänen henkilökohtaista kuulemistaan tarpeellisena.

Käräjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

Tässä laissa tarkoitettua oikeutta hakea muutosta sovelletaan päätöksiin, jotka on tehty lain tultua voimaan.

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §, sellaisena kuin se on laissa 165/1998, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

6 §

Vangittu taikka vankeusrangaistusta tai muuntorangaistusta suorittava henkilö saa rikosasiassa valitusasiassa ilmoittaa tyytymättömyyttään vankilan johtajalle. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy tällaisen henkilön ollessa oikeudenkäynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi rangaistuslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoittaa tyytymättömyyttään vankilaan saapumisensa jälkeisenä päivänä.

6 §

Vangittu taikka vankeusrangaistusta tai muuntorangaistusta suorittava henkilö saa rikosasiassa ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun mukaisessa valitusasiassa ilmoittaa tyytymättömyyttään vankilan johtajalle. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy tällaisen henkilön ollessa oikeudenkäynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi rangaistuslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoittaa tyytymättömyyttään vankilaan saapumisensa jälkeisenä päivänä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

3.

Laki**maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 111/2000, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain mukaisessa valitusasiassa;

- 2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 3) maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 4) hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyt määräajan palauttamista 1—4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa; tai
- 6) lähestymiskieltoa koskevassa asiassa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona tai tuomioistuimessa.

Ehdotus

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain (37/1895) mukaisessa valitusasiassa;

- 2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 3) maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 4) hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyt määräajan palauttamista 1—4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa;

6) lähestymiskieltoa koskevassa asiassa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona tai tuomioistuimessa; taikka

7) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

4.

Laki**tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 22 kohta, sellaisena kuin se on laissa 901/1998, sekä

lisätään 6 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laissa 714/1994 ja 1651/1995 sekä mainitussa laissa 901/1998, uusi 23 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

22) lähestymiskiellosta annetun lain mukaisessa asiassa.

22) lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukaisessa asiassa;

23) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.
